

СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА ГРОШЕЙ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Актуальність теми дослідження. Дослідження грошей актуальне у зв'язку з формуванням у сучасну добу стану суспільного життя, існує поняття «фінансова цивілізація», під яким мають на увазі проникнення «економічного» на всі рівні соціокультурного буття людини. Які наслідки має цей процес в аспекті соціально-філософського дослідження? Різке зростання маси грошей, яка пронизує каналами свого обігу всі сфери соціального організму, перетворення на товари все нових явищ соціальної дійсності, які дотепер не мали грошового еквівалента, кількісне і якісне підвищення грошових стандартів добробуту обертаються для людини все більшою залежністю, уніфікацією, витонченістю соціального контролю над усіма її життєвими проявами. Людина опинилася у світі, в якому поставлені під сумнів фундаментальні моральні цінності, дискредитоване науково обґрунтоване освоєння світу, раціональні моделі поведінки загрожують утратою «всього святого», а її власне життя зведене до нескінченної гонитви за грошима. Гроші перетворилися з інструменту економічної діяльності на один із вимірів людської долі, позаяк багатство та бідність – не лише зовнішні обставини життя, але й діапазон екзистенційних моделей, у якому людина переживає своє буття у світі, «почуття триумфу» або почуття приниженості і стан фрустрації.

Мета дослідження. Виявити чинники, що протидіють деформуючому впливові монетарних механізмів на життєвий світ людини. А для цього потрібно: виявити роль грошей у процесі системної колонізації життєвого світу людини (Ю. Габермас) в добу Модерну; дослідити місце та роль феномена грошей у системі ціннісних орієнтацій «людини економічної»; обґрунтувати шляхи регламентації громадянським суспільством фінансової діяльності держави як альтернативи інструментальній раціональності грошей у соціальному житті.

Об'єкт дослідження є сутність та функціонування грошей як соціального та культурного феномена, що являє собою об'єктивну форму соціальних відносин, роль грошових комунікативних практик у формуванні сучасного типу людської особистості, їх вплив на широкий спектр суспільних процесів.

Предметом дослідження є соціальні функції грошей як медіума комунікації, що утворює специфічну матрицю культурної дійсності – монетаристську свідомість, змістом якої є екстраполяція товарно-грошових відносин на духовне життя і колонізація позаекономічних сфер буття інструментально-раціональними моделями економічних практик.

Завдання. Сучасна потреба у світоглядному осмисленні соціальної природи грошей зумовлена не в останню чергу тим, що за радянських часів вітчизняна філософська думка в розумінні соціальної природи грошей повністю дотримувалася теорії К. Маркса. Ядром соціальних змін у пострадянській Україні, поряд з процесом розбудови незалежної держави, а нерідко й випереджаючи цей процес, став демонтаж економічної системи, що мала в ході свого розвитку втілити в собі Марксів проект безгрошового соціуму.

Філософське осмислення зрушень у системі цінностей, соціальних практиках, світоглядних позиціях української людини, породжених новим місцем грошей у її житті, відбувається менш помітними темпами. Зростання ролі грошей у структурах комунікативних практик створює загрозу перетворення людських відносин на об'єкт маніпулювання або ж на товар. Монетарні відносини спричинюють тоталізацію інструментальної раціональності в життєвому світі людини. Проте існують передумови, за яких можливо протистояти такій тоталізації. Ці передумови, зокрема, можуть бути актуалізовані у процесі ринкової трансформації в Україні. Існує реальна потреба перейти від ідеологізованого образу грошей як відчуженої людської сутності до об'єктивного розуміння їх соціального та культурного (на відміну від економічного) змісту. Цей зміст ми визначаємо як створений людською діяльністю специфічний інструментарій досягнення порозуміння між людьми й збалансування їх інтересів на засадах соціального визнання цінності людської праці [1. с. 9]. Взаємодія між монетарними кодами та базовими цінностями людського буття специфічна тим, що гроші являють собою своєрідний ціннісний феномен, здатний тою чи іншою мірою виступати еквівалентом інших цінностей не лише в предметних взаєминах людей, але і в системі ціннісних орієнтацій особистості [1. с. 30]. Загалом, нині українське суспільство живе зовсім іншими проблемами й утверджує докорінно інші ідеї. Однак стереотипи, які цілеспрямовано формувалися у світогляді інших громадян, не можуть зникнути самі собою, без теоретичного осмислення, поширення та сприйняття масовою свідомістю реалістичних і виважених світоглядних принципів ставлення до грошей. Адаже у цій «больовій точці» переплелися проблеми, що викликають найгострішу соціальну реакцію: масова бідність і показна розкіш «нових українців», злочинність і корупція, витіснення духовних цінностей нестримним споживацтвом. Якщо розглядатимемо вість «людина-гроші», маючи на увазі людину в найбільш узагальненому вигляді, абстраговану від соціального контексту, який опосередковує її взаємозв'язок з грошима. Самі ж гроші в такому разі протистоятимуть їй як самодостатня субстанція, абсолютна, вічна і незмінна.

Насправді гроші не є історично не змінними, навпаки, їх закономірна еволюція тягла за собою суттєві трансформації як у внутрішньому світі людини та і у соціумі. Зрептою, національні гроші постали як гроші для бідних, а грошова одиниця – як демаркаційна лінія соціального поділу. Розкрадання колись «всенародної» власності, корупція, злочинне розбазарювання державних коштів відображалися в інформаційному полі суспільства у вигляді фантастичних сум, що виплачуються у вигляді хабарів, нелегально вивозяться за кордон, витрачаються на престижне проживання, показову розкіш, безглузде розтринькування [2. с.45]. Це не могло не позначитись на образі грошей, що формувався в громадській думці. Унаслідок цього для «рядових трудящих», які не замислюються над економічною необхідністю монетарних механізмів, гроші справді нерідко постали як пряме втілення демонічної сили, яка нібито зруйнувала їхній хай небагатий, та все ж облаштований і звичний світ, у якому вони почували себе певною мірою захищеними [2. с.46]. В сучасному світі гроші є дуже важливими для людини і вони є головною причиною певних проблем. Адаже як казав Марк Тулій Цицерон « Гроші – руйнівна сила війни». Україна, на жаль, належить до так званих країн пізнього розвитку, які проходять ази ринкового мислення значно пізніше від інших народів, з запізненням на століття. Але хай навіть так, цей шлях вона повинна пройти, і, зокрема, зрозуміти, що гроші – не демонічна нездоланна сила, а інструмент господарської діяльності, який люди винайшли так само, як знаряддя праці, мову, писемність, зброю тощо. Виклик, який становлять гроші для людства, полягає в тому, що це справді дуже ефективний інструмент, і до його використання треба бути готовими не лише технічно, а й морально, як наприклад, до використання ядерного реактора або генної інженерії. І соціальна дія грошей залежить від людей, від того, як люди хочуть і можуть використати їх справді могутню силу [3. с.2].

Висновок. Не гроші псуєть людей, а люди застосовують їх відповідно до своєї природи. Щоб зрозуміти себе, свою природу, ми повинні знову-таки краще зрозуміти природу грошей, бо сучасна цивілізована людина значною мірою є такою, якою її зробили гроші. У світі існувало багато культур, в яких не розвинулися грошові відносини. Вони або зійшли з арени історії, не залишивши помітного сліду, або й нині залишаються локальними, мало кому відомими.

Література

1. Скринник З.Е. , автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня. 2007. С. 40.
2. У грошей своя філософія. Вісник Національного банку України. – 2005. – № 100. – С. 44–47.
3. Скринник З.Е. Гроші як предмет філософських роздумів // Мультиверсум. Філософський альманах. К.: Інститут філософії ім. Г.Сковороди НАН України. – 2006.